

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

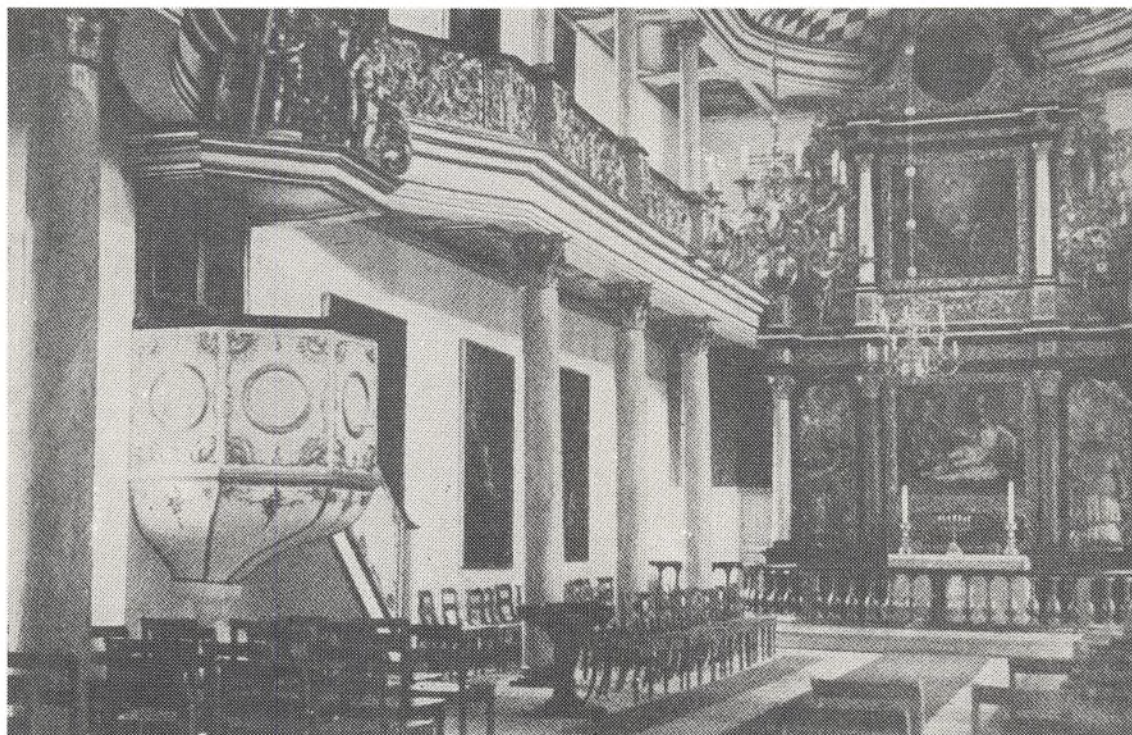

April/Maj 1983

*Lær af fortiden - Lev i nutiden
Virk for fremtiden*

243. - 41. årgang

GRÅSTEN SLOTSKIRKE

Her holdes morgenandagten under årsmødet søndag den 29. maj.

**Medlemsblad for
Dansk Slægtsgaardsforening**
oprettet 5. juli 1941

Redaktion:

Hans Hviid, Færedammen 11, 5300 Kerteminde,
telefon (09) 32 14 61.

Kasserer, sekretær og annonceekspedition:

Fru Inger Hansen, Bjerggaardsvænget 9, 2840 Holte,
telefon (02) 80 25 37. Postgiro nr. 8 08 31 42. (mellem kl. 17 og 18).

Slægtsgaardsarkivet:

Adresse: H. C. Andersens Boulevard 4,
(2. sal i.v.), 1533 København V, telefon (01) 11 67 20.
Arkivar Margrethe Ransy, telefon (01) 37 73 22.
Arkivaren træffes på arkivet tirsdag og onsdag kl. 14-16
eller efter aftale.

Foreningens revision:

Gdr. Vagn Mathiasen, Langerød, Fredensborg
Økonomikonsulent Peter Schon Andersen,
Nordsjællands Landboforening, Hillerød.

Landsstyrelsen:

LANDSFORMAND: Gårdejer Jens P. Petersen, (R), Thyrasvej 7,
4100 Ringsted, tlf. (03) 61 00 23.

Næstformand: Gårdejer Holger Buch Juul,
Ribevej 13, Ødsted, 7100 Vejle, tlf. (05) 86 50 21.

Gårdejer Peder Møller Frifelh, Frifeltgaard, 6870 Ølgod,
tlf. (05) 24 30 87.

Ovennævnte tre udgør bestyrelsens forretningsudvalg.

Gårdejer Jørgen Skoven, »Skoven«, Asdal, 9950 Hirtshals,
tlf. (08) 97 11 66.

Gårdejer Knud Raunkjær, Raunkjærsgaard, Knudevej 3,
Lyhne, 6880 Tarm, tlf. (05) 25 00 11.

Gårdejer Peder Larsen, St. Engesborg, Ballingvej 5,
7800 Skive, tlf. (07) 52 24 85.

Gårdejer Poul Ipsen, Paradisgaarden, Ibsker, 3740 Svaneke,
tlf. (03) 99 65 35.

Gårdejer N. Sehested, Herredsvej 2 B, Holmstol,
8883 Gjern, tlf. (06) 87 50 19.

Gårdejer Chr. Thyboe, Kirkemosegaard, 8991 Spenstrup,
tlf. (06) 47 70 87.

Gårdejer Vagn Mathiasen, Solgaard, Toeltvedvej 4, Langerød,
3480 Fredensborg, tlf. (02) 19 38 37.

Formand for arkivudvalget:

Gårdejer Frede Falk Rasmussen, Vestervang - Marrebæk,
Tværvej 5, Marrebæk 4873 Væggerløse, tlf. (03) 87 73 57.

Gårdejer Thomas Dahlmann, Vandlingvej 122, Vanding,
6100 Haderslev, tlf. (04) 52 36 97.

Gårdejer Carl Martin Christensen, Badstrupvej 39, Badstrup,
5484 Uggerstev, tlf. (09) 85 11 74.

Gårdejer Metå Larsen, »Skovvang«, Præstøvej 107,
4640 Fakse, tlf. (03) 82 51 45.

Gårdejer Hans Peder Madsen, »Mariesminde«, Røjrupvej 41,
5550 Langeskov, tlf. (09) 97 23 21.

Proprietær Bent Bjergskov, Rosenlund, 5350 Rynkeby,
tlf. (09) 39 13 17.

*Formand for bladudvalget.
Æresmedlem af landsstyrelsen.*

Revisor Kr. Foged, København.
Æresmedlem af foreningen.

N. F. S. Grundtvig

Så er grundtvigbølgen over os i mindeåret. I tale og skrift bliver den gamle bedømt og det ender oftest i den store anerkendelse - og med rette. Han var stor og vel så stor, at ingen har rundet ham i tænkning og handlekraft. I sin samtid en produktiv kraftkarl, der bevægede sig over et felt, der spænder fra det kristelige, over det politiske og ind i alt det der har med folkeoplysning at gøre. Han var vækkeren over alle vækkere, og stærkest i billedet viser hans sangskat det enorme væld af historisk kunnen og kristen forpligtethed, der måtte gives videre. Han var på en gang en konservativ natur og videreudvikler af sand oplysning. Og hver søndag i kirkehusene opfodres i tale og sang en ny slægt til at agte på livsværdierne ud fra hans syner. Han dannede skole, og dansk kirke- og samfundsliv blev foræret en perlerække af glimtende karat, der bestandig taler til os om det nødvendige i ny og igangsættende indsats.

To forhold skal her nævnes med en særlig tak for god gerning.

1) Grundtvig fik sat skik på kirke- og menighedslivet så det blev lysere at være aktiv kristen. Han var mere end andre alvorsmanden, der kom med et glædeligt budskab. Og den grundtvigske tankegang videregivet af frimodige efterkommere, der gav større frihed i mange forhold er en Guds gave til det danske folk. Uden hans tanker ville dansk kristenliv være blevet gumpetung. Nu blev det festligt at være kristen, nu blev det tilladt at være sig selv i kristen sammenhæng uden at være slave af dogmerne og mange menneskeskabte forhindringer. Måtte den grundtvigske holdning og tradition få vokseværk også i fremtiden.

2) Og Grundtvig rejste folkeoplysningens fane, så det dannebrogfarvede greb ind i folkets liv med en uset kraft, der endog forplantede sig ud over grænsen. Tænk f. eks. på hele det norske røre, der fra dal til dal blev til et hop frem til en national selverkendelse og et folkeligt engagement. Det skjulte Norge blev hævet, så man så udover det afgrænsede og lukkede. Og sådan mange andre steder - Højskolen, Friskolen, den frie påvirkning og det negative ved tvang blev til en erkendt holdning, der omsatte sig i nye udfoldelser. Tænk bare på gymnastikken. Og der kom liv over sognene og videre bredte det sig til bl. a. et friere syn og også til en friere lovgivning som grundlag for menneskelig adfærd. Alt hvad der kunne erkendes som folkelig fremgang voksede fra den grundtvigske saltvandsinsprøjtning. Og som et ubedrageligt tegn herpå hænger Grundtvig stadig på væggen, bl. a. i mange slægtshjem.

Han gjorde landet til et lysere Danmark med større sans for åndsværdier, og med et skub til slumrende kræfter blev arbejder, bonde og borger til skabende udløser. Det indestængte fik frit løb og udviklede sig frodigt.

Grundtvig var en stor dansker. Hans fundament var kristenhed og danskhed. Han blev flere generationers igangsætter til et bedre liv i alle forhold. Det groede efter ham og væksten bliver ved.

Jens P. Petersen.

BØNDER OG SELVEJE

Tiden indtil ca. 1660: Fæstevæsenet breder sig

Som vi lovede i sidste nr. bringer vi nedenstående arkivar ved Rigsarkivet Margit Mogensens store foredrag, som blev holdt i Sjællandskredsen i DECEMBER FORRIGE ÅR.

Noget af det, der er bedst dokumenteret i dansk historie er ejendomsforhold. Fra den tidligste middelalder er der blevet skrevet skøder, når fast ejendom skifter ejer. Skøder eller gavebreve blev læst på tinge, så alle og enhver kunne vide, hvem der nu rådede over ejendommen eller jordegodset. I Rigsarkivet findes hundreder af sådanne dokumenter bevaret; ofte er de meget smukke, skrevet på pergament og forsynet med segl som vidnesbyrd om deres rigtighed.

Ret beset er disse dokumenter, som beviser ejendomsforhold — og det vil i første omgang sige kongens — grundlaget for oprettelsen af et statsligt arkivvæsen. Det viste sig praktisk at have sådanne dokumenter ved hånden der hvor administrationen slog rod, og i 1582 samledes rigets arkiv i København. Som det måske vil huskes, fejrede Rigsarkivet da også sit 400-års jubilæum sidste år.

Kongen, kirken og adelen. Det er det sædvanlige, at vi har lettest ved at få besked om de mægtiges handlinger, men hvad med bønderne, dem der dyrkede jorden? Desværre er vi der meget dårligere stillet, for igennem flere århundreder var de fleste bønder fæstere, som blot fulgte med, når jordegods skiftede ejer. Der findes dog også vidnesbyrd om bonden som fæster og ejer langt tilbage i tiden; disse vidnesbyrd finder man bl. a. i de bevarede godsarkiver og i herredsfogedarkiverne, som opbevares i landsarkiverne (København, Odense, Viborg og Åbenrå).

Som bekendt er selvejet i dag nærmest enerådende i dansk landbrug, men mange føler ikke desto mindre, at det er så som så med selvejet p.g.a. voksende gæld til banken og foderstoffirmaet. Det falder naturligt at drøfte alternativer til selvejet i dets nuværende form, og i den sammenhæng måske også rette blikket bagud. I bedste fald kan det sætte nutiden i nødvendigt relief.

Vi skal her først se på tiden indtil ca. 1660, dernæst på perioden til og med de store landboreformer i slutningen af 1700-tallet og endelig på tiden frem til ca. 1920, hvor selvejet for bøndernes vedkommende helt afløste fæstet. Under de enkelte tidsafsnit vil jeg komme ind på sider af landbohistorien i almindelighed, og selvejernes forhold i særdeleshed, herunder hvorfor der indtrådte forandringer m.h.t. ejendomsforholdene.

Indtil for ikke så mange år siden har det været den almindelige forestilling, at der i middelalderen herhjemme var en virkelig fri selvejerbondestand. I forrige århundrede og langt ind i dette har man fra historikernes side hyppigt set den nordiske oldtid som en slags tabt paradys i henseende til landboernes frihed. Grundtvig kunne lide den tanke. Den styrkede den nationale følelse, og den gjorde sig i højskolernes foredragsale, hvor det blandt meget andet drejede sig om at (gen)give landboudommen selvtilid. Hvad vi ved, er dog kun at fæstevæsenet blev mere udbredt i de urolige tider efter 1250. Hvor hurtigt denne udvikling gik, og hvad fæstevæsenet mere konkret afløste er der blevet fremsat forskellige teorier om. En af forskningens vanskeligheder består nemlig i ordet »bonde« ikke nødvendigvis har betydet det samme til forskellig tid. Når ordet forekommer i de middelalderlige lovtekster, antager man nu, at det har betydet noget langt mere aristokratisk end i senere århundreder, og det er tillige sandsynliggjort, at den store gruppe af »bønder« snarere var at regne for såkaldte gårdsæder, som ikke var fuldgyldige borgere i juridisk forstand. Med andre ord, har det nok været så som så med friheden for det store flertal i gruppen af jorddyrkere.

Senmiddelalderen blev krisetid for hele Europa. Der var pest, misvækst og prisfald på kornet, og kun de store godser synes at have kunnet klare sig igennem. De havde brug for at knytte bønder til sig som arbejdskraft til godsets marker og var interesseret i at få de afgiftsgivende, tilhørende bøndergårde dyrket. Disse hensyn sikredes ved fæstet, og for bønderne betød det desuden en vis fysisk beskyttelse, hvad der nok kunne være behov for i ufreds- og misvæksttider. Landgilden, som fæsterne skulle betale, var relativt lav, mindre end de afgifter, der påhvilede selvejerne, så det er i grunden ikke svært at forklare, hvorfor fæstevæsenet griber om sig. De fleste bønder havde næppe noget valg, hvis de ville klare sig. Hertil kommer, at fæste oprindelig ikke var forbundet med den næsten totale godsejerafhængighed, som karakteriserer det i det 17. og 18. årh. I 1400- og 1500-tallet er det desuden langt fra sikkert, at de sociale skillelinier i bondesamfundet afhang af, om man var ejer eller fæster.

Hvor stor en del af bønderne var da selvejere i datidig forstand? Man regner med 10-15% i 1530'erne, men muligvis var tallet større. Det er sikkert, at der har været stor variation fra landsdel til landsdel. Der har således alle dage været flest selvejer i Jylland, hvor stavnsbåndets forløber, vornedskabet, aldrig kom til at gælde. I Nordjylland, hvor bønderne gjorde heftigt oprør med Skipper Clement mod Christian 3. under grevens fejde ved vi, at 50% af bønderne var selvejere. Tallene kendes fra det efterspil, som oprøret fik i form af hårde bøder og tab af selvejestatus for hundreder af bønder.

Sammenfattende kan siges om tiden op igennem 1500- og 1600-tallet, at selvejerne i stigende grad synes at være blevet opfattet som en besværlig minoritet af myndighederne, og den tanke, at alle bønder måtte have en herre, en husbond, vandt frem. Havde man ikke en sådan i form af en godsejer, havde man efter datidens tankegang kongen. Der var ikke mere plads til at lade bonden tage vare på sig selv.

Tiden ca. 1660-1750: Selvejerne, en minoritetsgruppe i landbosamfundet

Reformationen i Danmark i 1536 betød blandt meget andet, at mange bønder fik en ny husbond. Hvis de før havde haft kirken, d.v.s. bisp og klostre, fik de nu i første omgang kongen, som ved reformationen beslaglagde kirkens ejendom. En hel del heraf kom over på adelens hænder. Til bønderne kom ingenting, tværtimod, som vi har set. Det ældste nogenlunde pålidelige kildemateriale til viden om selvejernes antal i hele landet findes i forbindelse med forarbejderne til den såkaldte landgildematrikel fra 1662-64 (det nye enevældige styre havde hårdt brug for at skaffe penge efter de opslidende sven-skekrige, og beskatningsgrundlaget blev jorden, som ved den anledning blev sat i »hartkorn« for første gang). Det viser sig, at der på landsbasis næppe var meget mere end 6% af bønderne, der endnu var selvejere. I de nærmeste år efter 1660 blev tallet endnu mindre, for en del som troede, at de var selvejere viste sig ikke at være det. De fulgte i mange tilfælde uden videre med som fæstere under de store godsudlæg til private, som kom i stand efter 1660. Skulle selvejer-status oprettholdes, måtte bonden kunne fremvise et skøde, og det havde ikke alle. Var en bonde først fulgt med ved et stort gods salg, viste det sig yderst besværligt at vende tilbage til den tidligere status. Oprettelsen af mange nye godser i årtierne efter 1660 — nu kunne også borgerlige erhverve gods — betød generelt en vanskeliger stilling for bønderne. De nye godsejere byggede hovedgårde, hvor der tidligere ingen var, og de krævede i det hele taget mere af bønderne end kronen, især hoveri.

Hvad selvejet angår, er feltet svært overskueligt, og det er hverken særlig velbelyst, hvem der var »blevet tilbage« som selvejere, eller hvor langt denne ejendomsret rakte. Hvad det første angår, kan peges på, at der dels kan være tale om at ejerskabet tilhørte grupper af arvinger, hvor gård(e) og jord blot blev passet af en af arvingerne. Dels kan der have været tale om selvejere, der ejede flere gårde på hvilke de havde fæstere, og altså i virkeligheden var små godsejere. Tanker af denne art er fremsat af historikeren Troels Dahlerup i et foredrag med titlen *Myten om den frie danske bonde* (referat i publikationen: *Noter over dansk landbrugshistorie*, udg. af Landbrugets Informationskontor 1982).

Ser vi på selve ejendomsretten, må det konstateres, at den aldrig var total for »almindelige« bønder. Begrænsningerne kunne formentlig være forskellige fra landsdel til landsdel, og der har været mellemformer. Som eksempel kan nævnes, at bønderne ved kronens gods i Københavns Amt blev ejere af deres gårdes bygninger, hvorimod de i henseende til jorden stadig var fæstere. Den almindelige begrænsning i det gamle selveje udgjordes af godsejernes *herlighedsret*, d.v.s. retten til udnyttelse af jagten, evt. skove og fiskevand på gårdens grund. Når gårdene skiftede ejer, skulle der desuden betales *husbondhold* til godset, en slags anerkendelse fra bondens side af bindingen til godset.

Man forkælede ikke just selvejerne i 1600-tallet. Når der blev krævet ekstraskatter ind — og det blev der hyppigt — skulle selvejerne betale mere end fæsterne. Selvejerne var heller ikke fri for visse former for hoveri, men i modsætning

til hvad der var tilfældet for fæsterne, satte Danske Lov (1683) bestemte grænser for arbejdsydelse. At det så ikke altid er blevet respekteret af de stedlige godsejere vidner klager og retssager om. Selvejerne gav tilsyneladende ikke så nemt op. Undersøgelser i jyske herretingsbøger viser langtrukne stridigheder, og afdækker interessante sider af forhistorien. Eksempelvis nævner lokalhistorikeren Alfred Kaae i sin bog: *Fæster og husbønder i Hammerum herred (1971)* en sag fra 1719, hvor selvejerne i nærheden af godset Lundenæs kæmpede en sej kamp for at slippe for at »tage fæstebreve«. Ejeren af godset mente, at de gårde, som de pågældende fæstere boede, allerede i 1661 var kommet under Lundenæs som fæstegods. Da der nu i 1719 kom en forordning, der bød, at alle fæstere skulle have fæstebreve på stemplet papir, afsløredes altså den forskellige opfattelse parterne havde af deres status. Desværre kendes sagens udfald ikke, da dokumenterne mangler.

Endnu er de gamle herredstingsbøger ikke tilstrækkeligt undersøgt, men der kan ikke være tvivl om, at de vil kunne føje interessant viden til det, vi allerede ved om forholdet mellem de »resterende« selvejere og godserne. Et nyligt foretaget studie af de sammenstød, der nåede helt op til højesteret, viser, at kom sagerne først så langt, blev begge parter fair behandlet, hvorimod der har været tendens til at de lokale retter, på hvilke godsejerne havde ikke ubetydelig indflydelse, hyppigt dømte bønderne imod. (Se Th. Munck: *The Prasantry and Early Absolute Monarchy in Denmark 1660-1708*. Udgivet af Landbohistorisk Selskab, Kbh. 1979).

Tiden ca. 1750-1800: Landboreformerne. Selveje og arvefæste på vej

Frem til midten af 1700-tallet prioriteredes landbruget, eller landvæsenet som det dengang kaldtes, ikke særlig højt i samfundsøkonomisk sammenhæng. Vi er i merkantilismens tidsalder, hvor handelen og byerhvervene så at sige var på mode. Tilstandene på landet kunne ellers nok trænge til opmærksomhed og handling. Til ind i 1740'erne var kornpriserne lave og høstudbytterne ligeså. Høststatistik kendes ikke fra de tider, men man regner ikke med et gennemsnitligt forlududbytte på over 3-4 fold. På hovedgårdsmarkerne høstede der normalt lidt mere, men vi skal helt hen omkring år 1800 før nye kulturplanter og omlægning af driften både på hovedgårdene og hos bønderne forøgede foldantallet væsentligt. Bøndernes traditionelle driftssystem i de fælles landsbymarker kunne under de givne omstændigheder have sine fordele, men der var for ringe vekseldrift og for megen uopdyrket jord til en ekspansion i bondebruget.

Samtidens signalement af bonden var som oftest mørktonet, men det kan skyldes, at det mest er godsejernes holdning, der er bevaret. Optegnelser fra enkelte bønder og spor af deres »politiske« aktivitet, når de følte sig gået for nær af myndighederne, viser i det mindste, at den nok så kendte leppe-type ikke har stået alene. At der *har* været apatiske og vel også drikfældige personer blandt bønder er der ingen grund til at betvivle, og det er ikke svært at give forklaringer på hvorfor. Der var hyppig misvækst, kvægsyge, det ikke lykkedes at bekæmpe, og resultatet blev for de svagere nemt store skatte- og landgilderestancer til godsejerne. Hvis fæsteren overholdt sine forpligtelser kunne han efter sit fæstebrev sidde ved gården for livstid, men betalte han ikke, kunne han, ligeledes efter gældende regler, sættes ud. Landbohistorikeren Fridlev Skrubbeltangs studier viser, at den skæbne overik op imod en fjerdedel af de sjællandske fæstere i de dårligste perioder. (Det danske landbosamfund ca. 1500-1800. 1978). Oven i de

her skitserede vilkår skal lægges et generelt voksende hoveri, som ganske selvfølgelig sugede kraft fra bondebruget. Fandt fæsteren nu på at stikke af fra det hele, stod han til frihedsstraf, for i hele perioden 1733-88 var han ved stavnsbåndet i praksis bundet til det gods, hvor han var født.

De første reformer

Noget måtte der gøres, og fra midten af 1750'erne blev der taget fat. Foregangsmand var især Frederik 5.s nære rådgiver greve A. G. Moltke til Bregentved. Man opfordrede nu offentligheden til at komme med forslag til, hvordan landvæsenet kunne forbedres, og de indkomne forslag blev trykt i et særligt magasin. Der var virkelig noget nyt under det ellers selvtilstrækkelige styre. For at komme mere konkret igang med reformer nedsattes i 1757 en landbokommission, og den indkaldte oplysninger om alt, hvad der kunne tjene til »landvæsenets fremtarv og nytte«. Et resultat af kommissionens arbejde og de indkomne svar blev de første udskiftningsforordninger 1758-61. De skulle fremme udskiftningen af fællesskabets mellem byernes overdrev og de store lodsejere, men i praksis skete der nu de første år herefter ikke de store ting. Motivationen ude omkring var ikke slående, og heller ikke dengang var det nok med en mild henstilling, hvis myndighederne ville have noget nyt indført!

I visse toneangivende kredse nærmede man sig omtrent ved samme tid spørgsmålet om, hvad bondens retslige og sociale placering i samfundet kunne betyde for forbedringer i landbruget. Den i tiden fremstående jurist Henrik Stampe pegede på, hvad han kaldte »ejendomsbønder« som en forudsætning for økonomisk fremgang for bondebruget. Da kronen i 1757 forsøgte at få sit store godsområde i Ods herred solgt ved auktion (se Margit Mogensens: Fæstebønderne i Ods herred. 1974) udtalte Stampe sig fyndigt om fordelene ved at lade bønderne selv overtage deres gårde: »Da jeg er af den mening, at ejendomsret har en utrolig stor virkning hos en bonde eller jordbruger, og tror at den bonde, som medens han er fæstebonde næppe er istand til at betale sin årlige landgilde, derimod når han først at bleven ejendomsbonde, bliver ej alene istand til årlig at indbetale langt mere, men desuden at samle penge, så har jeg ofte tænkt over, hvorledes man i Danmark skulle begynde det, for efterhånden at få alt flere ejendomsbønder« (Stampe er her citeret fra Hans Jensen: Dansk jordpolitik I (1936) s. 54).

Arvefæste og selveje i praksis

Mens Stampe og andre tænkte, handlede der i det jyske. I Vestjylland blev en del hovedgårde opsplittet og solgt ved auktion i slutningen af 1750'erne, og en del bønder fik lejlighed til at købe deres gårde. Regeringen reagerede i første omgang med forbud mod disse såkaldte godsslagtninger og salg til blandt andre bønder, men få år senere blæste vinden i anden retning, og i 1769 kom en forordning, som skulle sikre selvejerne og bidrage til fremme af den igangværende udvikling. Som baggrund for holdningsændringen skal ses kongeskiftet i 1766. Christian 7. og hans nærmeste rådgivere var optændt af tidens ideer om nytten af at løfte åget fra bønderne og give dem en friere stilling. Det har uden tvivl også spillet ind, hvad der skete på en række godser i 1760'erne. Her tænkes på arvefæstets indførelse på Hørsholm gods 1761, i Københavns amt 1766, ved Bernstorffs gods i Gentofte 1767 og ved Magistratens gods, Bistrup i Roskilde amt 1768 (se Gregers Begtrup: Beskrivelse over agerdyrkingens tilstand i Danmark bd. I 1803, reprografisk genoptryk 1978, s. 185 ff.). Yderligere var en hel del bønder blevet selvejere ved kronens salg fra 1760'erne. Måske var det ikke mindst vigtigt, at det hyppigt viste sig, at der efter salget til bønderne kom flere

penge i kongens kasse end før.

Ved de tidlige arvefæstningsordninger var der fortsat tale om en stærk tilknytning til godset. Godsejeren skulle fortsat modtage en slags indfæstning, når en ny mand trådte til, men i modsætning til før kunne arvefæsteren selv vælge sin efterfølger. Der blev i reglen ikke givet udbetaling ved overtagelsen, hele kapitalen forblev indestående og godset havde 1. prioritet. I stedet for landgilde betaltes nu blot renter til godsejeren.

I slutningen af 1760'erne forhørte det nydannede general-landvæsenkollegium sig via amtmændene om godsejernes syn på blandt andet arvefæste i formaliseret form. Svarene er interessant læsning.

Nok gik mange ind for at sønner eller anden nær familie skulle kunne efterfølge en fæster, men at tilstå det som en ret, mente de fleste var lige vidtgående nok. Man ville nok have hånd i hanke med, hvem der blev ens fæstere. Om arvefæstet hævdede f. eks. ejeren af Svanholm gods i Horns herred, at »det kunne medføre sine vanskeligheder«, og ligeledes fra Gl. Roskilde amt skriver Svenstrups ejer varmt om det tætte forhold mellem godsejeren og hans bønder og efter hans mening vil den ny tids selvejerbonde uden sin husbond være som et får uden hyrde!

Andre landboreformer

Ikke blot på ejendomsforholdenes område var der grøde. Der blev også taget initiativ til at få afløst eller fastsat bøndernes hoveri, og det vides, at bønderne flere steder i landet hurtigt vidste besked med disse initiativer (forordninger herom 1769 og 1771), og både nu og senere i reformperioden reageredes der ved hoverinægtelser og en strøm af klager til centraladministrationen (se Claus Bjørn: Bonde - herremand - konge. Bonden i 1700-tallets Danmark. 1981).

Efter Struensens fald i 1772 gik det på en del områder mindre hastigt med at reformere, men der blev dog fortsat arbejdet på at få gang i udskiftningen, og det var faktisk under det konservative Guldbergstyre, at den vidtrækkende udskiftningsforordning (1781) om udskiftning mand og mand imellem kom. Da der samtidig blev givet tilsagn om beskeden økonomisk støtte til udskiftning og gårdflytning kom der gang i tingene.

Bestræbelserne for fremme af friere ejendomsforhold for bønderne fik igen et skub fremad med kronprinsens — den senere Frederik 6.s — faktiske overtagelse af magten i 1784. Allerede samme år nedsattes en kommission, »Den lille landbokommission«, som skulle tage sig af at forbedre tilstanden på krongodset i Kronborg og Frederiksborg amter. Vel at mærke under iagttagelse af at det ikke blev til tab for kongens kasse! Et resultat heraf blev, at både dette gods og kronens gods i Ods herred fik tilbudt arvefæste samtidig med den planlagte udskiftning og omlægning af landsbyernes dyrkningssystem. Tilbuddet om overgang til arvefæste blev næsten over alt i det nordsjællandske område omsat til virkelighed inden for et par årtier, hvorimod det gik noget langsommere i Ods herred. I rentekammerets arkiv (Rigsarkivet) findes et meget omfattende materiale vedrørende nyordningerne på de to krongodskomplekser, for Nordsjællands vedkommende kan endvidere henvises til Birte Stig Jørgensen: Udskiftningen af krongodset i Nordsjælland (1967) og for Ods herred til min ovennævnte bog).

Udover at føre an ved det gode eksempel udstedtes fra statens side bestemmelser, som skulle gøre det tillokkende for både godser og bønder at stræbe efter selvejendom.

Det 19. årh.: Selvejet slår igennem

Historikeren Sigurd Jensen har i sin disputats fra 1950: Fra patriarkalisme til pengeøkonomi. Studier over dansk bonde-

økonomi i tiden 1750-1850, kortlagt de forskellige forløb frem mod selvejets dominans over fæstevæsenet, samt set på økonomien og organisationen bag det hele. Den første store bølge i overgangen til selveje i moderne forstand, d.v.s. uden det gamle selvejes godsejerindflydelse, satte ind i 1790'erne, hvor der var generel økonomisk fremgang. Denne bølge holdt sig ret ubrudt frem til statsbankerotten i 1813, hvor så meget fik et knæk. Ikke blot begivenhederne i 1813 satte stop for udviklingen, men snart også kornsalskrisen i 1820'erne. I 1835 var endnu ca. 40% af bondejorden i fæste, men snart begyndte det at gå hastigt med afløsningen af fæstet. Fra 1845 er det muligt at følge forløbet gennem den officielle landbrugsstatistik, som udarbejdedes af Statistisk Bureau. Detaljer skal ikke fremdrages her, blot at 1850'erne og tiåret 1865-75 nærmest gjorde kål på fæstet for bøndernes vedkommende. Flertallet af bønder blev egentlige selvejere, men omkring 30% af ejendommene overgik dog i første omgang til arvefæste, omend en mere selvejelignende form end den, der kendes fra det 18. århundrede. Først i 1919 blev fæstevæsenet egentlig afskaffet ved lov. Flere gange tidligere havde der været forsøg herpå, men indgreb af den art var ikke populære i godsejerkredse og blev opfattet som overgreb mod ejendomsretten. Faktisk nåedes der da også langt ad frivillighedens vej i de for landbruget gunstige år inden 1870'erne bragte nye vanskeligheder for erhvervet.

En vigtig forudsætning for selvejekøbene var naturligvis adgang til at låne penge på gunstige vilkår. I slutningen af det 18. århundrede blev der åbnet muligheder for at låne penge i Den kgl. Kreditkasse og i Den almindelige enkekasse, men først i det 19. århundrede voksede det moderne bank- og kreditsystem frem. Her skal især peges på kreditforeningerne, hvis virksomhed begyndte med den jyske kreditforening i 1851. Men det hele drejede sig ikke alene om penge. Det er vanskeligt at måle, men ikke til at afvise, at også en række mere immaterielle forhold har medvirket til at give bønderne mod på at overtage ejendommene. Gårdmændenes deltagelse i det politiske liv var i tiltagen netop i anden halvdel af det 19. århundrede, og det må have styrket selvilliden og fremmet trangen til en frigørelse fra godserne. Hertil kom den faglige støtte, der landet over kunne hentes hos de nydannede landboforeninger, og højskoleophold og aktiv deltagelse i foreningsliv og andelsforetagender må have virket i samme ret-

ning. Bønderne fik etableret et nyt fællesskab og var ved århundredets slutning en politisk indflydelsesrig gruppe.

I flere henseender blev *husmændene* »sorteper« i denne udvikling. Det var inden for denne gruppe befolkningen voksede stærkest, og der var megen fattigdom og nød netop i den tid, da bønderne var på vej frem. Jord var vejen til både føden og indflydelse, og jord var netop hvad husmandsgruppen savnede. Meget herregårds- eller bondejord udparcelleredes til husmandslokker, men det forslø i lang tid ikke. Først med statshusmandsloven 1899 kom der en foreløbig løsning på problemet. I øvrigt forblev husmændene i langt højere grad end gårdmændene fæstere, og betegnende nok findes der systematiske oplysninger om arvefæsteoverdragelser til husmænd.

Historien — og fremtiden

Vi har set, at danske bønder igennem flere århundreder har været fæstere, og at selvejet om end ikke er et moderne fænomen, så er det forholdsvis nyt, at flertallet af landmænd er selvejere. Vi har fulgt selvejerne så godt det lod sig gøre som minoritet til ind i det 19. århundrede, hvor de politiske, økonomiske og kulturelle forhold banede vej for selvejets gennemslag.

Det er igen en kritisk tid for landbruget, og ingen ved nøjagtigt, hvad de kommende år vil bringe. Hvor mange landbrugsbedrifter vil der være plads til, og vil der være tale om selvejede familiebrug, store andelsforetagender, kollektiver, eller noget helt andet?

Jeg skal ikke uddrage nogen lære af historien om landbrugs ejendomsforhold i ældre tid, men føler mig dog stærkt fristet til at fremhæve ét bestemt træk: at selvejende bønder gennemgående har lagt vægt på at *forsvare* denne status. Det kan der selvfølgelig være indlysende økonomiske grunde til, men det gælder Henrik Stampes ord fra slutningen af 1750—erne evt. stadig, nemlig, at ejendomsret har en utrolig stor virkning hos en bonde? Hvis det er tilfældet, hvis selvejet psykologisk set stadig er at opfatte som frihed med stort »F«, så er det måske mere sejlivet, end man i dag somme tider skulle tro.

Margit Mogensen,
april 1983.

HOTELOPHOLD

Foreningen har reserveret værelser på følgende hoteller:

Grand Hotel (15 min. gang fra Folkehjemmet). Dobb. m. bad kr. 315.-, dobb. u. bad kr. 240.-, enk. u. bad kr. 140.-.

Hvide Hus (5 min. m. bil til Folkehjemmet). Dobb. m. bad kr. 350.-, enk. m. bad kr. 250.-.

Alle priser for værelser er incl. morgenmad.

Mødedeltagerne afregner selv med hotellerne. Værelserne reserveres så vidt muligt på det ønskede hotel.

Værelserne er til disposition fra kl. 12.00.

Eventuelle afbud bedes meddelt sekretæren hurtigst muligt, for at regning for ubenyttet værelse kan undgås.

Da det efterhånden er blevet meget dyrt at overnatte på hotel, har bestyrelsen besluttet at prøve at etablere privat indkvartering.

De, som har mulighed for det, bedes aftale indkvarteringen indbyrdes.

De, som ønsker privat indkvartering, og de som kan tage mod gæster, bedes sætte × på tilmeldingsblanketten.

HUSK PAS!

ÅRSMØDET på »FOLKEHJEM« i Åbenrå den 28. og 29. maj 1983

Lørdag den 28. maj

- Kl. 13.30 præcis. Mødet åbnes på Folkehjemmet.
Kl. 15.00 kaffe.
Kl. 15.30 omtale af Folkehjemmet ved lokalhistoriker, sparekassedirektør H. P. Jensen.
Kl. 16.00 omvisning på Folkehjemmet.
Kl. 18.00 præcis. Middag på Folkehjemmet.

Dagsorden for årsmødet:

Generalforsamling

DAGSORDEN:

1. Valg af dirigent og protokolfører.
2. Formanden aflægger beretning.
3. Formanden for Slægtsgaardsarkivet Vagn Matiasen, aflægger beretning.
4. Medlem af Bladudvalget Peder Møller Frifelt, aflægger beretning.
5. Meddelelser vedr. Jens og Anna Jensens Fond v. Bent Bjergskov.
6. Beretningerne drøftes.
7. Fremlæggelse af regnskab og budget.
8. Valg af revisor.
9. Mødested for Årsmødet 1984.
10. Eventuelt.

HUSK PAS!

Der skal på forhånd indbetales for deltagelse:

Eftermiddagskaffe på Folkehjemmet, lørdag, kr. 21.-.

Middag på Folkehjemmet, lørdag, omfattende 3 retter, 1 glas hvidvin, kaffe efter middagen samt moms og betjening kr. 140.- + andel i fællesudgifter (musik, rundvisning på Folkehjemmet, tryksager, porto m. m.) kr. 20.-, ialt kr. 160.-.

Ønsker man yderligere drikkevarer bestilles og afregnes de med personalet.

Ved middagen vil redaktør ved Vestkystens Sønderjyllandsredaktion Jørgen D. Wulff underholde — først med en seriøs optræden for senere at gå over til at slå på mere muntre strenge.

HUSK PAS!

Søndag den 29. maj:

Da vi skal til Sydslesvig er det ikke muligt at gennemføre turen med private biler. Der er bestilt busser til alle og prisen for buskørsel er kr. 50.- pr. person.

Det bedes bemærket, at **alle** skal medbringe gyldigt pas, så vi kan komme over grænsen uden problemer. — Der skal nok blive tid til et ophold ved en grænsekiosk, inden vi kører hjem.

Vi starter med busserne fra Folkehjemmet, hvor der er parkeringsplads til alle de private biler.

- Kl. 8.00 præcis starter busserne.
Kl. 8.30 er der morgenandagt i Gråsten Slotskirke v. pastor Jens Barfod.
Kl. 9.45 kører vi til Gråsten Landbrugsskole hvor forstander Filt Jensen vil fortælle og vise rundt.
Kl. 11.15 er der afgang til Bov Kro, hvor frokosten venter.
Kl. 13.00 afgang mod Sydslesvig, hvor vi besøger Søren Andresen i Hüllerup.
Kl. 14.15 kører vi til Duborgskolen, hvor rektor Fanø vil fortælle og vise rundt, og hvor vi slutter af med en øl mens vi nyder udsigten over Flensborg.
Kl. 16.00 kører vi hjemad igen og slutter turen ved Folkehjemmet.

HUSK PAS!

Bustur til Årsmødet

Randerskredsen arrangerer bustur til Årsmødet i Åbenrå lørdag den 28. maj 1983.

Afgang fra:

Vivild kl. 08.15

Randers Rutebilst. kl. 09.00

Iøvrigt standser bussen, hvis nogle ønsker at stige på ned gennem Jylland. — Der køres ad hovedvej 10.

Tilmelding til **H. Espersen, Vivild, telefon 06 - 48 60 33.**

HUSK PAS!

Bestyrelsen.

Send denne side ind!

Tilmeldelse kan kun ske skriftligt til Slægtsgaardsforeningens kasserer og sekretær Inger M. Hansen, Bjerggårdsvænget 9, 2840 Holte, **senest den 11. maj**, hvorefter deltagerliste m. m. vil blive fremsendt.

Følgende deltagere tilmeldes (skriv tydeligt):

Betaling	Antal	Pris	Ialt
Eftermiddagskaffe		21.-	
Middag fællesudgifter, lørdag		160.-	
Frokost + bus fællesudgifter, søndag		130.-	
			IALT

Indbetalt ved check Postanvisning Giro (sæt)

Stilling _____

Navne _____

Adresse _____

Evt. telefon _____

Evt. bemærkninger:

Hotel dobb. m/ bad dobb. u/ bad enkelt

Grand Hotel Hvide Hus

Antal

Ønsker privat indkvartering _____

Kan tage mod gæster _____

HUSK PAS!

Fra bogens verden . . .

Vang og tægt

1600-tallets bønder forstod at udnytte deres jorder godt.

I 1600-tallet anvendtes i dansk landbrug fortrinsvis to dyrkningsmetoder. - Den ene var *vangebrug*, som gik ud på, at markerne var indhegnede og kunne dyrkes år efter år. Denne metode var almindeligst på øerne, hvor man havde gode lerbjerge. Den anden var *tægter* (græsmarksbrug), hvor det var nødvendigt at lade jorden hvile. Det varede ofte flere år, før jorderne genvandt ydeevnen, hvorfor systemet var mest almindeligt på sandjorder og især i Jylland.

Karl-Erik Frandsen har på Københavns Universitet skrevet en doktordisputats om dyrkningssystemer og agrarkulturer i Danmarks landsbyer i slutningen af 1600-tallet.

Bogen er meget moderne og overskuelig udformet, hvorfor det er spændende læsning, der handler om en tid, da bøndernes naturlige opgave indskrænkede sig til at sikre familierne eget forbrug af fødevarer, såsæd m.v. og så afholde de undertiden ikke ringe afgifter, der hvilede på ejendommene. Bogen viser, at den tids bønder udmærket forstod at udnytte naturgivne muligheder til at opnå størst muligt udbytte. Bogen kan ses i boghandelen.

R. N.

Godsbesidderen som systemets syndeboek

En herremand havde i hine dage ud over sit gods også pligter i det offentlige: soldaterudskrivning, skatteudskrivning, juridiske opgaver. - De privatejede godser udgjorde med deres fæstebønder langt den største del af dansk jord under enevælden og helt til omkring 1800.

Bønderne var fæstere. De havde ret til at sælge deres produkter til hvem de ville, men de var den svage part, fordi de var økonomisk svage, selv om ikke det hele skyldtes godsejerne.

I en doktordisputats har Birgit Løgstrup beskæftiget sig med godsejerens funktioner som jorddrot og offentlig administrator. Han blev ofte systemets syndeboek, men stod også ofte på bøndernes parti, om ikke af godhed, så af sund fornuft.

Bogen har mange gode billeder, ikke mindst satiriske, og teksten er god for enhver, der interesserer sig for landbohistorie. Et klart billede af landsbyens vilkår i stort og småt i 1700-tallet. Bogen kan ses i bogladerne.

R. N.

Sneslev mellem Haslev og Ringsted har oprettet en sogneforening

— Politikernes mening er vel god nok, når de siger, at de er positive overfor forslagene til at udvikle lokalsamfundene for at gøre dem levedygtige. Men det er ikke alle politikeres hjerter, der reelt banker for sagen, og der sker kun noget, hvis vi selv tager et initiativ.

Ordene kommer fra Sneslevs skoleinspektør Peter E. Christensen, som sammen med seks andre fremtrædende borgere i Sneslev har sat handling bag ordene og var indkaldere til et møde om Sneslevs fremtid.

Omkring 90 mennesker var mødt og »Sneslev Sogneforening«
dannet.

— Dens formål er at virke for Sneslev sogns fortsatte beståen og arbejde aktivt for Sneslevs udbygning, fortæller Peter E. Christensen.

— Vi snakkede på mødet længe om, hvorfor det er så nødvendigt at få flere mennesker til landsbyerne. Nogle måtte lige have på det rene, at romantikken ved at bo i et lille samfund er så som så, hvis skole, butik og håndværkere forsvinder, fordi befolkningsgrundlaget er for lille til, at de kan holde sig levende.

— Jeg vil gerne understrege, at foreningen ikke selv skal stå bag boligbyggeri eller grundkøb. Men vi vil være med til at formidle kontakt til bygmestre, håndværkere og arkitekter, der kan bygge de boliger, der er så nødvendige for byen. Og det er ikke meningen, at vi vil trække aktivitet til Sneslev på andre landsbyers bekostning — vi må samarbejde i landsbyerne for at få dirigeret aktiviteter ud fra byerne.

trip.

Fra arbejdsmarken

HADERSLEVKREDSEN

har med god tilslutning holdt generalforsamling i Skrydstrup Forsamlingshus. Formanden Thomas Dahlmann aflagde en meget udførlig beretning om kredsens virke. Dahlmann tilføjede nogle meget værdifulde betragtninger om arbejdet fremover og om fremtidens struktur inden for dansk landbrug. Dette koncentrerede formanden i ordene: »Selvejet er efter min mening den bedste driftsform for både bonden og samfundet. Og målet med vort foreningsarbejde er at gøre den størst mulige indsats for at vore gårde i videst mulig udstrækning kan forblive i samme slægts eje«.

Der var et enkelt nytvalg til bestyrelsen, idet Vagn Andersen, Hyrup trak sig tilbage og blev afløst af gdr. Thomas Gange Fromm, »Guderupgaard«.

Efter generalforsamlingen holdt fhv. forstander Ejner Jensen, Riber Kærby Landbrugsskole et inspirerende foredrag, som han havde kaldt »Hvad bondens grundholdning har betydet for samfundet økonomisk og kulturelt. Foredraget blev modtaget med begejstring og affødte en livlig diskussion.

★

SJÆLLAND-SYDKREDSEN

forbereder to møder for sine medlemmer. Den 7. juni er der planlagt en heldagstur til Nordsjælland og den 5. juli vil der blive inviteret på en halvdagstur til Brandelev med besøg på Fladsågården. Nærmere meddelelse vil tilgå medlemmerne.

★

FYNSKREDSEN

forbereder en heldagstur for sine medlemmer den 8. juni. Det er meningen at turen skal gå til Kerteminde med besøg på Kerteminde Husflidshøjskole, derefter en let frokost på restaurant »Marinaen« — om eftermiddagen besøg på Maskinfabrikken »Taarup«. Medlemmerne bliver nærmere orienteret om mødet.

★

Fynskredsen har måttet sige farvel til et bestyrelsesmedlem, idet gdr. og lærer fru Else Jørgensen har gennemgået den teologiske særuddannelse og nu har fået kald som præst i Sydslesvig i Kappel. Vi ønsker fru Jørgensen til lykke med kaldet, som formentlig vil give mange og rige oplevelser.

Billeder fra årsmødet

Hvis De deltager i årsmødet og hvis De har fotoapparatet med vil »Slægtsgården« meget gerne bringe nogle af resultaterne i forbindelse med omtalen af mødet i næste nr.

★

HUSK PAS!

Og medens vi taler om årsmøde: Husk pas! Vi skal over grænsen til Sydslesvig.

Vi henleder til annoncen i forbindelse med årsmødet, hvor Randerskredsen arrangerer bustur.

PRISBELØNNET FILM

Filmen »Der er et yndigt land« som vi omtaler for et par nr. siden er blevet modtaget med stor begejstring overalt, ikke mindst i landbokredse, som den netop henvender sig til. Dette har givet sig udslag i flere prisbelønninger. Således er »Landbrugets Kulturpris« givet til Morten Arnfred (filmens instruktør) med 25.000 kroner og diplom og skuespilleren Ole Ernst med 6.000 kroner og diplom. Forfatteren Ib Koch Olsen, der er medlem af fondens bestyrelse holdt en levende og meget inspireret tale for de to prisvindere.

Og netop medens disse linier skrives meddeltes det, at film- og teaterbranchens fornemste pris »Bodil« vil blive tildelt filmen.

DET KAN NÅS ENDNU

Tilmeldingen til Slægtsgaardsforeningens Norges-tur 10.-17. juni er gået over al forventning — der er dog endnu nogle få ledige pladser, så det gælder om at lægge betænkelighederne til side og springe til mens tid er. Vi repeterer lige rejsens hovedpunkter og henviser iøvrigt til nr. 242 (febr. 1983) — med båden Hundested-Sandefjord (overnatning om bord) — besøg i Oslo m. frokost og rundtur. Bus til Vaset Fjeldstue ved Fagernes i Valdres (formentlig middag undervejs) — 3 dejlige dage på fjeldet med en stor heldagsudflugt og flere mindre ture — 6. dag begynder hjemturen, der går over Hallingdalen til Sandefjord.

Evt. tilmelding: Sekr. Inger Hansen (02 - 80 25 37). Jens P. Petersen (03 - 61 00 23) og Hans Hviid (09 - 32 14 61).

Dannelse af ny kreds

Med Peder Møller Frifelt som initiativtager har man besluttet at søge dannet en vestjysk kreds under Dansk Slægtsgaardsforening. — Der indkaldes til møde den 14. juni på Borris Landbrugsskole. Som taler er indbudt proprietær Jacob Højlund, Allingaabro.

»Foråret så sagte kommer«

Kaj Munk har fuldstændig ret — næsten hvert år. Og i overført betydning, sådan som han i situationen i 1943 havde det i tankerne. Det udvikler sig langsomt, og derved på bedste måde. Men den kommer, den lyse tid. Intet er uforanderligt — og så ville jo også menneskeheden og alt hvad der er liv miste sin tilskyndelse til udfoldelse.

*

Og nu kommer så våren med alt det der rejser modet og håbet. Det lysner om morgenen tidligere og længe varer aftenstunden, og den hele dag forgyldes af solens glød og varme. Bag os ligger mørkets trykkende indhold, tågens melankolske snæverhed og den kulde der giver et indtryk af at negative kræfter forfølger os. Og stjernehimlens uendelige perspektiv anes, og giver tanker der går på langfart og række mod en fjern og uopnåelig virkelighed. Skøn at skue en lys nat, og herlig at opleve i drømmenes verden, når en fager ny tilværelse fornemmes med bedre dage, end de som jordens liv kan befordre. — Og så hverdagene med arbejde og nye resultater forude, jo våren er den bedste tid. Nu får menneskene den trang der giver mening med det hele. Nu går landmandens bedste længsel i opfyldelse, nu damper jorden og knoldene bliver tørre og varsler at om få dage kan maskinerne gøre deres nødvendige indsats. Og de står parat, velsmurte, reparerede, funktionsklare. Og så lyder startskudet med dieselmotorens dumpe gang.

Og en glad bondemand styrer sin traktor, og en lykkelig søn oplever en af sin drengetids bedste øjeblikke. Slægtens virke fortsætter ved et engagement hvorfra der ikke spredes tvivl og mismod. Troen på en god fremtid kommer til at ligge øverst, endskønt så mange erfaringer fortæller om at ikke alt gik i opfyldelse. Krisen glemmes ikke på en sådan dag, men troen på nytten af det man er i færd med, overskygger det som dog måske kan beherskes. Og barnets mange glade ytringer sætter en kulør på dagen som overgår alt. »Se far viben knejser og hopper og er ligeså glad som os«, og: »Den gamle hare skal have lov at leve, den kommer jo i haven om vinteren«, og: »far har du set at mor vinker til os, nu hejser hun flaget for Lisbeth, hun er også så glad«. Der er fest og fart over feltet, og om et par dage glider så såmaskinen over ageren og det kan begynde at myldre lige under overfladen. Og den dag det grønne skær får Danmark til at blive et endnu mere yndigt land bliver samtidig ethvert lille menneskebarn en endnu mere værdis-

fuld skabning. For så får optimismen det tilskud af naturskabte vitaminer som forøger velværet og giver saft og kraft til blodårerne. Så skulle vi kunne leve fuldendt, hvad vi desværre ikke kan, fordi synd og sold og trang til strid også er en del af os. Men der bliver en bedre balance ved alt det der påvirker os i en bogstavelig grotid ved vårens kræfter.

*

— Og det ses jo mange andre steder. En tur i kolonihaven bekræfter det. Der lyder glade stemmer, malerpenslen er fremme og der pusles så hver kvadratmeter bliver plejet — og det hele ånder af gå-på-mod og naturglæde. Og flaget er oppe for at hilse våren velkommen — og der diskuteres over hækken i en fredsommelig tone, der næsten leder tanken hen på at vi lever i en anden verden. Der bliver rettet ind i forholdet mellem mennesker i kolonihaven i bedste retning. Familien og ægteskab får ny mening, det gror jo omkring os alle, fællesskabet bliver erkendt inden det er for sent. Sig ikke at våren ikke er vor bedste tid, for det gror jo i holdning og sind, og evnen og viljen til gensidighed får den bedste indsprøjtning. Våren er også skilsmisens største modspiller.

*

— Se dig om og du ser så meget godt. I mark og have, ved strand, og sågar på gadens fortov hvor folk også mødes med en bedre fornemmelse af at komme hinanden ved.

Langsomt kommer den lyse tid, javel, men kommer så sikkert. Kaj Munk så det i det sidste forår han oplevede. Han så ud over mørketiden og ind i en fredelig verden med mere frihed, om ikke nok. Han oplevede ikke begejstringens lyse majdage og fortrøstningens frejdige håb om god vilje imellem de der overlevede. Men han vidste at vi ville blive en ond tid kvit, og at nyt ville udvikle sig for at tjene en god sag — og han vidste at løbebanen spænder altid fra det bedste til det simpleste, at det går »som et lagen under alt hvad består«. Men også »at immer det dages dog påny«. Og sådan er det i virkelighedens verden, fra årstiderne over til alt hvad der har med liv at gøre.

Det veksler, men sol — og vårtiden kommer tilbage og spreder guldkorn til vederkvælgelse for alle, der vil tage imod, og det vil mange gudskelov. Det vælder i natur og sind, det dufter af forår — glæd dig.

Manden i gården.

Velkommen til nye medlemmer

Gårdejere

Karen og Bent Clausen
Skrodsbjergvej 2
4682 Tureby

Gårdejere

Ellen og Jens B. Jensen
Hovtvedvej 5
4652 Hårlev

Gårdejer

Ove Pommer Jensen
Skovfogedvej 6
Sløsse
4894 Ø. Ulslev

Gårdejere

Lis og Jes Neumann
»Lund«
Lundsvej 169
6100 Haderslev

Gårdejer

Ejnar Nielsen
Nørholm Bygade 62
Nørholm
9240 Nibe

Borgmester, gårdejer

Emil Davidsen
Byvejen 9-11
Haardmark
8791 Tranebjerg Samsø

Edel Kristoffersen

Gyrstingsvej 60
4100 Ringsted

Gårdejere

Hanne og Knud Larsen
»Kragebjerggaard«
Hesselholtvej 4
4791 Borre

Gårdejere

Karen og Peter Christiansen
»Thomasminde«
Thomasmindevej 9
4952 Stokkemarke

Proprietær cand. agro.

N. E. Schultz-Petersen
Tyrstrupgaard
6070 Christiansfeld

Gårdejer

Ebbe Ebbesen Hansen
Sommervej 11
Kalvslund
6760 Ribe

Gårdejere

Karen og Gunnar Jensen
Kongevej 6
Uglerup
4450 Jyderup

Gårdejer

Gunnar Jørgensen
Gydekilde
Hovvej 45
Ubby
4490 Jerslev

Gårdejer

Peter Hansen
Heslevej 27
5620 Glamsbjerg

Gårdejer

Orla Hansen
Skebjerggård
Skebjergvej 29
5953 Tranekær

Gårdejer

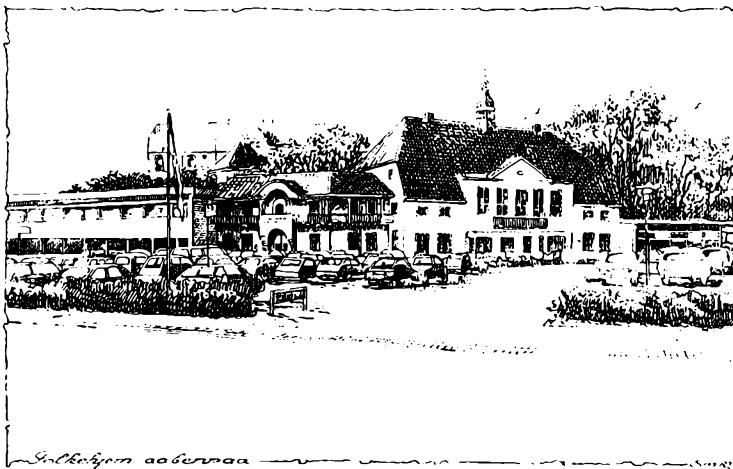
Ib Lau Jacobsen
Teglhaven
Hedevej 2
8643 Ans By

Gårdejere

Else Marie og Johs. Andersen
Karensminde
Kirke Allé 9
5871 Frørup

Gårdejer

Peder Aarup
Grønagergård
Københoved

*»Folkehjem« i
Åbenrå, hvor
årsmødet holdes.*

H. P. Hanssens
»faste borg«,
der rummer en rigdom
af Sønderjyllands
dramatiske historie
i kampårene 1864-1920.

*Duborg-skolen
i Flensborg; en af
danskhedens højborge
i Sydslesvig.*

Billedet viser
den gamle skole.
I baggrunden til venstre
skimtes den store
nybygning.

Jens og Anna Jensens fond...

udlåner penge til unge landmænds etablering, også ved generationsskifte. Årlige ydelse uden kurstab for tiden 12 procent, hvoraf 9 procent er rente. Henvendelse til:

Proprietær Bent Bjergskov, Rosenlund, Rynkeby, telefon (09) 39 13 17.

Henvendelse til fonden skal være indsendt senest 1/6 eller 1/12 hvert år.

KÆRNE-REJSER 1983

4.-10. juli: NORDKAPTUR.
SVERIGE - NORGE -
FINLAND.

15.-22. juli: NORGESTUR.
OSLO - SJUSØEN -
LILLEHAMMER.

24.-30. juli: TYSKLAND - ØSTRIG - 27. sept.-1. okt.: BORNHOLM,
ITALIEN - LICHTENSTEIN - Østersøens perle - med
SCHWEIZ - Den store alperejse. ophold i Gudhjem.

SKRIV ELLER RING EFTER PROGRAM

Thyrasvej 7 . 4100 Ringsted . Tlf. 03 61 00 23

Slægtsgårdsarkivet meddeler nye priser:

Udarbejdelse af Slægtsgårdsdiplom .. kr. 150,-

Folketællingsundersøgelse kr. 60,.

Arkivudvalget.

Alle medlemmer
bør have . . .

Fås på sekretariatet,
hos redaktøren samt
hos kredsformændene.
Pris 20 kr.

Det ny emblem

Vi skaffer penge til gårde.

København: Jarmers Plads 2
1590 København V. Tlf. (01) 12 53 00

Århus: Åboulevarden 69,
8100 Århus C. Tlf. (06) 12 53 00

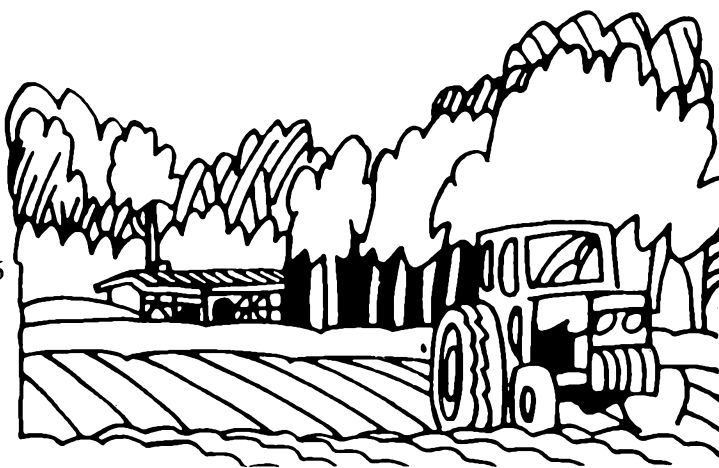
Herning: Viborgvej 1,
7400 Herning. Tlf. (07) 12 53 00

Afd. kontor i Ålborg: Algade 38,
9100 Ålborg. Tlf. (08) 12 53 00

Afd.kontor i Odense: Jernbanegade 16
5000 Odense. Tlf. (09) 12 53 00

Kreditforeningen Danmark

Skaf foreningen nye medlemmer!

Undertegnede foreslår, at nedennævnte får tilsendt materiale om Dansk Slægtsgaardsforening og opfordres til at blive medlem:

_____ Titel _____

_____ Navn _____

_____ Postadresse _____

_____ den _____ 19 _____

_____ Underskrift _____

Ønsker man ikke at klippe i bladet, kan forslag indsendes til sekretariatet på alm. postkort.

Skattemæssig rådgivning
Økonomisk rådgivning
Selvangivelser
Generationsskifte
Vejledning ved
ejendomshandler
Regnskab og revision

Speciale: Landbrugsregnskaber
- 20 års erfaring.

Regnskabsfirmaet

K. POULSEN WINTHER

Agronom - Buen - 9800 Hjørring

Tlf. (08) 92 52 88 Privat: (08) 99 83 22

Vi værdsætter danske landbrug

Kreditforeningslån til investeringer, generationsskifte og andre formål optages i Forenede Kreditforeninger og i Jyllands Kreditforening.

Og det er ikke nogen tilfældighed, at det er sådan. Gennem mange års arbejde med vurdering af dansk jord har vi fået et erfaringsmateriale, der kommer dansk landbrug til gode hver eneste dag.

Derfor er De sikker på faglig ekspertise og solid dømmekraft, når De låner i kreditforeningen – og det gør hovedparten af de danske landmænd.

Lånegrænse

De kan optage lån inden for 45% af ejendommens kontante værdi, og besætning og driftsinventar kan medbelånes.

Traditionelle lån

Traditionelle lån er lån, hvor ydelsen er konstant gennem hele lånets løbetid. Disse lån kan optages til alle formål.

Løbetiden er maksimalt 30 år.

Indekslån

Lån til nyopførelse samt om- og tilbygning af landbrugsejendomme, herunder stuehuse, kan ydes som indeksslån.

Løbetiden er maksimalt 30½ år.

Ydelsen på indeksslån er mindre end på traditionelle lån i starten og større senere hen. Ydelse og restgæld på indeksslånet vil blive reguleret to gange årligt på basis af den halvårslige procentvise ændring i nettoprisindekset.

Tal med kreditforeningen

Men de nøjagtige oplysninger om Deres lånemuligheder får De ved at ringe til kreditforeningen eller ved at henvende Dem til en af vore landbrugsdyndige vurderingsinspektører.

Har De lyst til at læse nærmere om låne-reglerne, kan De bestille vor landbrugsbrochure, der fremsendes fra dag til dag.

I Jylland

6100 HADERSLEV Åstrupvej 13 Tlf. (04) 52 70 00
6950 RINGKØBING Heringsvej 3 Tlf. (07) 32 01 11
8800 VIBORG Set Mathusgade 1-3 Tlf. (06) 62 33 33
9100 AALBORG Boulevarden 43 Tlf. (08) 12 38 77
8260 ÅRHUS-VIBY J. Kongsgårdsvej 6 Tlf. (06) 14 88 00

– og på øerne

Fynsområdet:
Mageløs 2, Postboks 343,
5100 Odense C - Tlf. (09) 11 77 77

Området øst for Storebælt:
Otto Mønstedts Plads 11, Postboks 333,
1503 København V - Tlf. (01)

Slægtes Bibliotek